

Agata Walczak-Niewiadomska¹

**„JAN MUSZKOWSKI: LUDZIE, EPOKA, KSIĄŻKI.
POLSKA BIBLIOLOGIA UNIWERSYTECKA W 60 LAT OD ŚMIERCI
PROFESORA” – SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI**

W związku ze zbliżającą się sześćdziesiątą rocznicą śmierci Profesora Jana Muszkowskiego w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego powstał zamysł zorganizowania w dniach 13-14 maja 2013 r. konferencji poświęconej jego osobie, jako że twórczość i działalność była szczególnie bliska łódzkiej placówce bibliologicznej. Starania wybitnego bibliotekoznawcy o utworzenie instytucji kształcącej bibliotekarzy na poziomie akademickim oraz prowadzącej badania księgoznawcze uwieńczone zostały sukcesem w momencie powstania w 1946 r. Zakładu Bibliotekoznawstwa (wykłady prowadzone były jednakże już od 1945 r.).

Prof. Jan Muszkowski (1882-1953), przed II wojną światową związany był zawodowo z Warszawą jako pracownik Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Od 1915 r. z ramienia Towarzystwa Naukowego Warszawskiego kontynuował prace nad *Bibliografią Estreichera* gromadząc ponad 125 tys. opisów bibliograficznych druków wydanych w Polsce w okresie 1901-1925. Był autorem znaczących dla polskiej bibliologii prac, m. in. podręcznika *Życie książki* (Warszawa 1936; wyd. 2 – Kraków 1951), opracowań *Biblioteka Ordynacji Krasieńskich w Warszawie w latach 1844-1930* (Warszawa 1930) oraz *Biblioteki oświatowe w Polsce* (Warszawa 1935). Po wojnie poświęcił się wraz z Tadeuszem Kotarbińskim i Teodorem Viewegerem organizowaniu struktur Uniwersytetu Łódzkiego.

Konferencję uświetniła obecność córki Jana Muszkowskiego – prof. dr hab. Joanny Muszkowskiej-Penson, absolwentki Akademii Medycznej w Łodzi. Pani Profesor pracowała w Klinice Chorób Nerek Akademii Medycznej oraz w Szpitalu Wojewódzkim w Gdańsku. Położyła wielkie zasługi na rzecz „Solidarności” lekarskiej w Gdańsku, pełniąc również w latach 1980-1990 funkcję osobistego tłumacza Lecha Wałęsy. W wystąpieniu otwierającym konferencję przedstawiła sylwetkę ojca, bazując na osobistych wspomnieniach,

¹ Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Łódzki.

przywołując m.in. jego tytaniczną pracę nad kontynuacją *Bibliografii Estreichera*. Jej również przypadł zaszczyt odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej prof. Muszkowskiemu, umieszczonej w holu głównym nowego budynku Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi i otwarcia okolicznościowej wystawy.

W obradach prowadzonych w Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnym Uniwersytetu Łódzkiego uczestniczyli pracownicy ośrodków naukowych i akademickich, bibliotekarze, studenci i doktoranci. Pierwszego dnia konferencji (13 maja) licznie przybyłych gości powitała prof. UŁ dr hab. Jadwiga Konieczna, kierownik Katedry BiIN UŁ, oddając następnie głos przedstawicielom władz rektorskich i dziekańskich. Z powitaniem wystąpił prof. Jarosław Płuciennik, prorektor ds. programów i jakości kształcenia na UŁ, oraz dziekan Wydziału Filologicznego – prof. Piotr Stalmaszczyk, a następnie Elżbieta Stefańczyk – przewodnicząca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W krótkim przemówieniu prof. Hanna Tadeusiewicz przedstawiła sylwetkę Profesora Jana Muszkowskiego, przywołując jego największe osiągnięcia.

Organizatorom zależało w szczególności na podkreśleniu zasług wybitnego teoretyka książki i uświadomieniu jego wkładu w rozwój polskiej nauki o książce, przy odniesieniach do historii rozwoju naszej dyscypliny. W tym celu obrady podporządkowano sekcjom tematycznym: Jan Muszkowski: uczony, organizator życia naukowego, twórca teorii książki, Bibliotekarstwo i nauka o książce w I połowie XX wieku, Interdyscyplinarność i pole badawcze bibliologii, Życie naukowe i kulturalne w Łodzi w I połowie XX wieku, Biografistyka księgoznawcza.

Popołudniowa część pierwszego dnia konferencji została poświęcona przypomnieniu sylwetki i zasług Profesora, a także rozważaniach nad problemami edytorskimi twórczości, szczególnie w kontekście jednej z jego najważniejszych publikacji – *Życia książki*. Przedstawicielki Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego – prof. dr hab. Małgorzata Komza, dr Agnieszka Łuszpak i dr hab. Małgorzata Derkacz – omówiły rolę Muszkowskiego w kształtowaniu sztuki książki i polskiego księgarstwa w okresie międzywojennym, a także obecność paradygmatu pozytywistycznego w jego twórczości, a dr Jacek Ladorucki przedstawił system książki Jana Muszkowskiego. W dalszej części Elżbieta Stefańczyk przypomniała okoliczności i zakres działań Profesora na rzecz organizacji Związku Bibliotekarzy Polskich. Prof. UŁ dr hab. Ewa Andrysiak, reprezentująca Katedrę BiIN UŁ, w swoim referacie przedstawiła informacje na temat maszynopisu ostatniej pracy uczonego pt. „Pierwszy etap wyższych studiów bibliotekarskich UŁ (1945/46-1951/52)”, znajdującego się w zbiorach Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu. Sesję zakończył referat dr. Zbigniewa Gruszki poświęcony zachowanemu w korespondencji Jana Muszkowskiego śladom przygotowań do drugiego wydania *Życia książki*.

Dzień drugi (14 maja) podzielony został na cztery sesje, koncentrujące się na zagadnieniach badawczych bibliotekarstwa i bibliologii I połowy XX wieku, a także tematach odwołujących się do kondycji współczesnej nauki o książce w Polsce. W panelu „Bibliotekarstwo i nauka o książce w 1. połowie XX wieku” wystąpili przedstawiciele ośrodków uniwersyteckich w Bydgoszczy, Kaliszu, Krakowie, Łodzi i Wrocławiu. Prof. UKW dr hab. Ryszard Nowicki („Polskie zbiornice księgozbiorów zabezpieczonych”) oraz prof. UP dr hab. Andrzej Drózd („Działalność Centralnego Zarządu Bibliotek w latach 1951-1957”) w swoich referatach nawiązali do losów księgozbiorów i organizacji bibliotek po zakończeniu II wojny światowej, natomiast prof. UW dr hab. Krzysztof Walczak („Rosyjskie biblioteki publiczne na terenie guberni kaliskiej. Przyczynek do dziejów bibliotekarstwa początków XX wieku”) przypomniał rosyjskie biblioteki publiczne funkcjonujące na terenie guberni kaliskiej na początku XX wieku, omawiając najważniejsze dla tego zagadnienia źródła informacji (m. in. prasa, dokumenty życia społecznego – statuty i sprawozdania instytucji bibliotecznych, przechowywane obecnie w archiwach państwowych oraz w Narodowej Bibliotece Rosji w Petersburgu). Pozostałe referaty (dr Danuty Wańki, dr Magdaleny Kwiatkowskiej, dr Agnieszki Fludy-Krokos, dr. Grzegorza Niecia, mgr Joanny Stawińskiej i mgr Pauli Gamus) nawiązywały do dziejów ruchu wydawniczego i księgarskiego, przedwojennego bibliotekarstwa szkolnego oraz badań nad rękopiśmiennictwem i czasopiśmiennictwem w Polsce.

W sesji równoległej słuchacze mieli okazję wysłuchać referatów nawiązujących do tematu „Interdyscyplinarność i pole badawcze bibliologii”. Oprócz bibliotekoznawców wystąpili też badacze takich dziedzin nauki jak historia, socjologia i literaturoznawstwo. Charakter tematyczny sesji pozwolił na połączenie zagadnień historycznych ze współczesną problematyką naukową. Obok wystąpień dr. Tomasza Stolarczyka („Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów”) i prof. dr hab. Marii Wichowej („Dzieje polskich badań nad polonikami ze zbiorów Zamku Skokloster k. Sztokholmu. Rękopiśmienny katalog biskupa Jana Albertrandiego”) pojawiły się tematy wskazujące powiązania bibliotekoznawstwa i informatologii z innymi dyscyplinami (mgr Karina Nabiałczyk – „Powiązania bibliotekoznawstwa i informatologii z innymi dyscyplinami na przykładzie analizy cytowań piśmiennictwa z lat 1956-2006”). Z interesującym referatem wystąpiła dr Beata Langer przedstawiając sylwetki Feliksa Topolskiego, Henryka Gotliba i Ralpa Sallona i ich wkład w tworzenie pisma „Free Europe”.

Obrady w sesjach kontynuowane były po obiedzie, zapraszając uczestników do wysłuchania referatów w dwóch równoległe odbywanych panelach: „Życie naukowe i kulturalne w Łodzi w 1. połowie XX wieku” oraz „Biografistyka

księgoznawcza”. Pierwszy z wymienionych tematów podjęli reprezentanci instytucji UŁ, nakreślając problematykę historii książki i czasopiśmiennictwa łódzkiego (prof. UŁ dr hab. Jadwiga Konieczna – „Świat książki Łodzi powojennej. Początek czy kontynuacja?”, mgr Martyna Augustyniak – „Życie kulturalne i naukowe w Łodzi prezentowane na łamach «Dziennika Łódzkiego» w latach 1945-1953”), a także prezentując mało znane informacje odnośnie do rękopisów Profesora znajdujących się w BUŁ (mgr Piotr Lewkowicz – „Verso – o czym mówią strony odwrotne rękopisów prof. Jana Muszkowskiego przechowywanych w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego”). Ostatni z wydzielonych paneli w sposób naturalny nawiązywał do charakteru konferencji, gdyż szczególną uwagę zwrócono na losy i działalność osób rozwijających polską bibliologię i dyscypliny pokrewne. Dzięki temu można było usłyszeć wystąpienia przywołujące sylwetki Józefa Grycza (prof. UR dr hab. Adrian Uljasz – „Józef Grycz (1890-1954). Bibliotekarz praktyk i bibliolog”), Andrzeja Kempy (dr Monika Sulejewicz-Nowicka – „Andrzej Kempa jako badacz biografii ludzi książki”) oraz Edwarda Kuntzego, Aleksandra Birkenmajera i Stefana Vrtel Wierczyńskiego (mgr Barbara Góra – „Poznańscy”: E. Kuntze, A. Birkenmajer, S. Vrtel Wierczyński i ich reformatorska polityka biblioteczna źródłem inspiracji dla środowisk bibliotekarskich”). Z kolei do warsztatu i dorobku biograficznych wydawnictw słownikowych odniosły się w swoich referatach dr Magdalena Rządowolska („Jan Muszkowski i jego uczniowie w «Słowniku pracowników książki polskiej»”) i dr Sabina Kwiecień („Bibliotekarze, księgarze, wydawcy, bibliofile łódzcy w wydawnictwach słownikowych Oficyny Bibliofilów”). Pozostali prelegenci przedstawili swoje rozważania nad rozwojem badań biografistycznych w zakresie nauki o książce, odwołując się do poszczególnych instytucji bądź też grup zawodowych (mgr Emilia Klich – „Zaangażowanie instytucji nauki i kultury w rozwój polskiej biografistyki księgoznawczej”, dr Marta Pękalska – Historia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich biografiami jego twórców pisana”, dr Elżbieta Pokorzyńska – „Stan badań nad biografistyką introligatorstwa polskiego”).

Wielowątkowe przedstawienie sylwetki Profesora Jana Muszkowskiego, poprzez pryzmat działalności na rzecz bibliotek i bibliologii prowadzonej na polu naukowym, zawodowym i społecznym, pozwoliło na przybliżenie zgromadzonemu osobom tej wybitnej postaci. Konferencja stanowiła również okazję do zastanowienia się nad historią i tradycjami polskiej nauki o książce w odniesieniu do współczesnej kondycji nauki i powiązań z innymi dyscyplinami.